

Микола ВЕГЕШ та Люба-Ірина ГОРВАТ

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ ПРО ЗАКАРПАТТЯ

(Початок у попередньому числі)

Сучасними українськими дослідниками доведено, що в 1281-1321 рр. частина закарпатських земель входила до складу Галицько-Волинської держави. Не обійшов це питання і Василь Пачовський. «Коли по приході половців на Угорщину, – писав він, – скріпилась там реакція проти слов'янщини, галицько-волинський князь Лев I Данилович зайняв закарпатську Русь у 1280 р. за короля Володислава IV. Він уважав себе управненим до цього, бо як оженений із угорською королювню Констанцією, донькою Бели IV, дістав у віно за Констанцією посіпості після Ростислава Михайловича на Закарпатті. Військо Льва напало на Угорщину й спустошило поріччя Тиси та загорнуло цілу Карпатську Україну під владу Галицько-волинської держави». У підтвердження своїх думок В. Пачовський наводить грамоту 1299 р., згідно з якою наджупан березької жупи Григорій називав себе «урядником Льва, князя руського».

На сьогоднішній день чимало написано про Данила Галицького та його сина Лева Даниловича. Після смерті Данила галицька земля перейшла в спадок пряма до його синів – Лева, Мстислава і Шварна. Після кончини Шварна, володаря Литви, Лев почав активну боротьбу за литовський престол, використовуючи при цьому не завжди чесні методи. Тоді це було цілком нормально. Успіху він не досяг, бо литовці самі собі вибрали князя. Українська дослідниця Олександра Єфіменко вважала, що боротьба, яка почалася між Левом і Шварною за литовський престол, завдала великої шкоди, ці інтриги «розірвали мирне об'єднання Литви з Руссю» і «навернули на державу нове спустошення з боку татар». До цього додамо, що правда була на боці Шварна, котрий, як старший син Данила, мав успадкувати за своєю дружиною Литву.

Лев уже в 1264 р. став володарем Галицько-волинського князівства. Звичайно, як людина свого часу, він намагався будь-якою ціною домогтися свого і не нам звинувачувати його в цьому. Такий був час. Данило прагнув виховати своїх синів справжніми воїнами. Тому ми найбільше знаємо про Лева завдяки його численним походам. Саме він найчастіше допомагав батькові в них. Так, під час походу Данила в Опаву (Чехія) в 1254 р. тільки з приходом Лева вдалося здобути фортецю Носсельт і спустошити опавську землю. Через рік, в 1255 р., Данило з сином організували похід на в'ятичів. Російський історик С. Соловйов писав, що «молодий Лев Данилович, дізнавшись, що один із князів ятв'ятських, Стекинт, закріпився зі своїми в лісі, пішов на нього» вбив самого, брата його... і приніс до батька зброю Стекинтову і брата його». Це обрадувало короля Данила, що побачив у синові свою надійну зміну. У 1256 р. під час нового походу Данило і Лев також одержали перемогу. З цього часу батько почав доручати синові самостійно вирішувати найважливіші справи. Леву Даниловичу навіть вдалося прогнати монголо-татар з Бузького узбережжя.

У 1260 р. на Русь напали татарські орди на чолі з Бурундаєм, і знову Данило направляє назустріч їм сина. «Вислані явилися до Бурундая, – писав М. Костомаров, – ...і принесли йому подарунки. Бурундай прийняв їх грізно і став кричати на Василька і Лева... Наостанку Бурундай сказав князям: «Коли хочете жити з нами в згоді, то розкиньте ваші городи». Довелось «розкидувати» міста, серед яких був і Львів. Перша згадка про це місто міститься в галицько-волинському літописі за 1259 р. І. Крип'якевич у книзі «Історичні проходи по Львові» писав, що Данило «над низиною ріки Полтви поставив город (замок) і назвав його Львовом, від імені молодшого сина

Лева». Крип'якевич твердив, що це місто було закладено на честь одруження Лева Даниловича з угорською королевою Констанцією. Однак сучасний історик Микола Котляр вважає, що Львів існував уже в 1256 р.

Отже, ставши князем, Лев Данилович виявив себе талановитим полководцем і, за визначенням М. Аркаса, «дуже жвавим чоловіком». Він і пізніше брав безпосередню участь у походах польське місто Люблін. «Під час походів у Сілезію і Бреславщину, – писав С. Соловйов, – галицька рать взяла багато здобичі». Оцінюючи історичну постать галицько-волинського князя, Н. Полонська-Василенко недвозначно заявила: «Лев був одним із видатних державних діячів XIII ст. Його держава і він сам були добре відомі в Західній Європі. В анонімному географічному трактаті 1308 року, який перекладається в Парижі, сказано: «Русь – величезна країна, сусідня з Грецією та Болгарією, ця країна... тепер платить данину татарам, а князь її – Лев». Близько 1281 р. Лев заволодів і приєднав до Галицько-волинського князівства закарпатські землі.

М. Троян писав, що до Галицько-волинського князівства була приєднана «західна частина Закарпаття – від нинішнього Берегова до гори Маковиця». Ці землі сорок років (1281-1321) перебували у складі держави Лева Даниловича та його наступника. Є ще один доказ такої думки. Він стосується міста Сольви (Сваляви), невеликого поселення, яке до 1264 р. знаходилося «по другий бік засіки» (тобто в складі Галицько-Волинського князівства). З 1281 до 1321 рр. Хуст також входив до складу держави Лева Даниловича, а потім його сина Юрія. До речі, вони обидва успадкували за Данилом корону. Петро Сова писав, що Леву Даниловичу була запропонована також угорська корона. На боці сучасних дослідників також усна народна творчість, яка зберегла згадку про «свобідні ворота». Пригадуючи ті часи, коли між Закарпаттям і Галицько-Волинським князівством не було кордону, а значить був вільний перехід через карпатські перевали («ворота»). парубок звертається до свого коня з такими словами:

Скажи мені, сивий коню,
Де суть літа, де той час?
Де суть часи слави світа
І свободні ворота?

Галицько-Волинський літопис, описуючи карпатські перевали, теж кілька разів називає їх «воротами».

Про останні дні великого князя відомо мало, Микола Аркас писав, що «він усяково старався вдержати у Галичині батьківський порядок, а синові своєму оставити наслідство, котре здобув собі од батька». Додамо до вищесказаного, що він передав синові не тільки землі батька, а й Люблін та закарпатські територіальні надбання. Останні свої дні Лев Данилович, як свідчать писемні джерела та усна народна творчість, провів ченцем у монастирі й помер близько 1300 року. Безперечно, Лев Данилович залишив яскравий слід в історії нашого народу. Тому й не дивно, що багато вчених намагалися досліджувати його діяльність. Його постать приваблювала українських художників і письменників. Сподіваємось, що це буде продовжуватись, особливо сьогодні, коли незалежна Україна робить перші кроки до свого, будемо сподіватися, щасливого майбуття. А нам ще й ще раз слід замислитись над тим, чи варто рвати кровноспоріднені, родинні зв'язки з великим українським народом. Саме ідея соборності червоною ниткою проходить через всю спадщину Василя Пачовського.

Підсумовуючи внесок Василя Пачовського у дослідження найдавнішої історії Закарпаття, необхідно відзначити: по-перше, історичні праці письменника написані правдиво, враховуючи рівень розвитку тодішньої історіографії; по-друге, «Історія» В. Пачовського написана в українсько-му, народовецькому дусі, чим самим її автор відіграв велику роль у піднесенні національної самосвідомості закарпатських українців наприкінці 30-х років; по-третє, його праці, незважаючи на популярний характер, були одними з перших, в яких історія Закарпаття стала об'єктом спеціального дослідження; по-четверте, більшість наукових досліджень В. Пачовського не втратили своєї актуальності по сьогоднішній день і знайшли своє підтвердження в працях вітчизняних дослідників.

ПОВІЙ, ВІТРЕ, З БУКОВИНИ

Слова Степана Ткачука

Музика Аурори Гуцан

Помірно

1 По-вій, ві-тре, з Бу-ко-ви-ни,
По-вій з За-хо-ду на Схід,
Ви-су-ши у-сі сльо-зи-ни,
Що на-пла-кав весь мій рід.

2

Повій, вітре, з Буковини,
У вузли час закрути
Та по шпильях Верховини
Ясні зорі засвіти.

4

Повій, вітре, з Буковини,
Облети усі світи
Та з голгофської вершини
Воскресіння сповісти.

3

Повій, вітре, з Буковини,
Повій явно й уві сні
Та приписаної днини
Перекинь плачі в пісні.

5

Повій, вітре, з Буковини,
Очисти дідівський брід
Та розвій лихі години,
Об'єднай навек наш рід.

